

Kortnæbbet gås *Anser brachyrhynchus*

Pink-footed goose

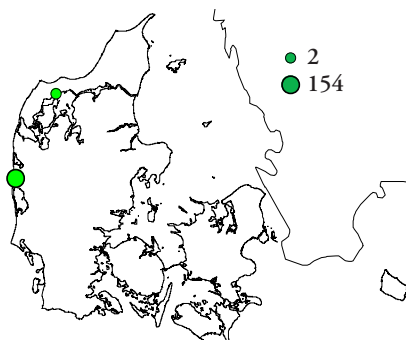

Fig. 2. Mærkningslokaliteter for fugle, som senere er genmeldt.
Ringing sites for birds later recovered.

Der findes to bestande af kortnæbbet gås – én på Svalbard, som trækker til Danmark, Holland og Belgien (Madsen m.fl. 1999), og én på Island og Grønland, som trækker til Skotland og England (Mitchell m.fl. 1999). Begge bestande er inden for de sidste 50 år vokset kraftigt. Svalbard-bestanden er i dag anslået til 30.000-40.000 fugle, hvor den fra 1930'erne til 1950'erne formodentlig blot var på 10.000-12.000 (Madsen m.fl. 1999). Fremgangen menes primært at være et resultat af øget fredning (Madsen m.fl. 1999). I Danmark er den kortnæbbede gås både forår og efterår en af karakterfuglene langs den jyske vestkyst.

Mærknings- og genmeldingsdata

I Danmark er i alt ringmærket 1.912 kortnæbbede gæs i forbindelse med forskningsprojekter udført af Danmarks Miljøundersøgelser, alle siden 1988 (fig. 4). Fuglene er fanget med kanonet i Vestjylland. I alt 156 mærkede fugle er genmeldt, heraf 65 i udlandet. To af de genmeldte fugle er mærket ved Hovsør Røn ved Thisted, resten ved Vest Stadil Fjord nord for Ringkøbing (fig. 2). De genmeldte fugle er mærket i marts, april og først i maj (fig. 3). I Danmark er genfundet 209 kortnæbbede gæs, ringmærket i udlandet. Danmarks Miljøundersøgelser har desuden udført

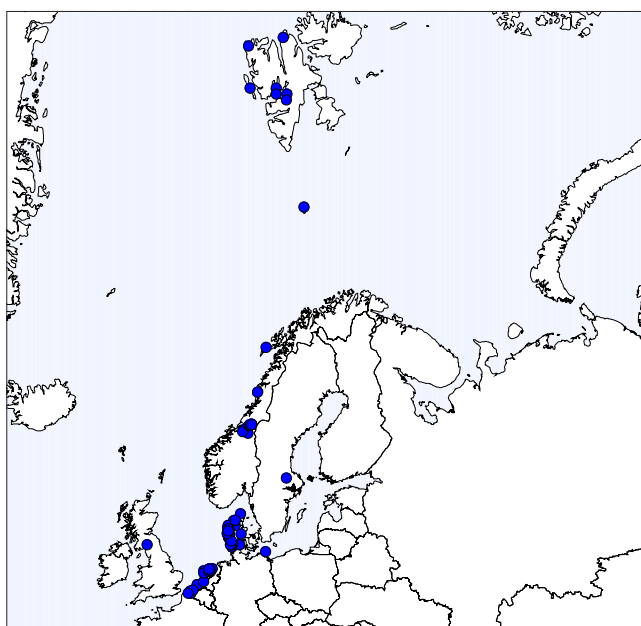

Fig. 1. Samtlige genfund af kortnæbbet gås ringmærket i Danmark (n=163). All recoveries of pink-footed goose ringed in Denmark (n=163).

Fakta Facts

Mærkninger <i>Birds ringed</i>	1.912
Genmeldinger <i>Recoveries</i>	
Antal genmeldinger <i>No. of recoveries</i>	163
-heraf uden for Danmark <i>Recovered abroad</i>	65 (40%)
Antal fugle <i>No. of individuals</i>	156
-heraf mærket som unger <i>Ringed as chicks</i>	0
Genmeldingsandel <i>Proportion recovered</i>	8,2%
Mærket i udlandet og genmeldt i Danmark <i>Ringed abroad and recovered in Denmark</i>	209

Ekstremer *Extremes*

Højeste alder <i>Oldest bird</i>	min 11 år 5 mdr.
Længste afstand <i>Longest dist.</i>	Svalbard Svalbard 2.648 km
Nordligst <i>Northernmost</i>	Svalbard Svalbard (79° 52'N)
Sydligst <i>Southernmost</i>	Belgien Belgium (50° 57'N)
Østligst <i>Easternmost</i>	Bjørnøya Bear Island (19° 00'E)
Vestligst <i>Westernmost</i>	England England (03° 26'W)

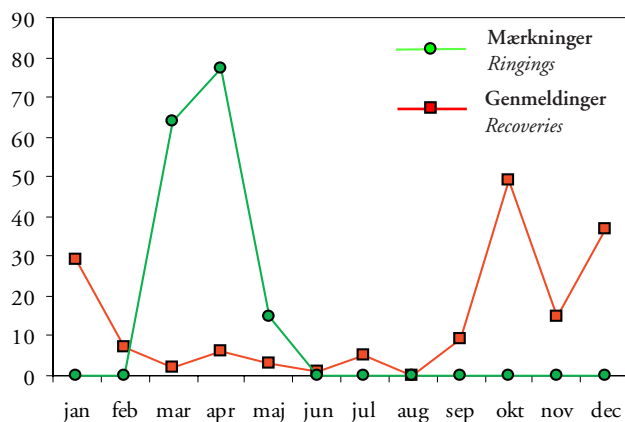

Fig. 3. Mærknings- og genmeldingsmåned for genfund af kortnæbbet gås. Month of ringing and recovery for recovered pink-footed goose.

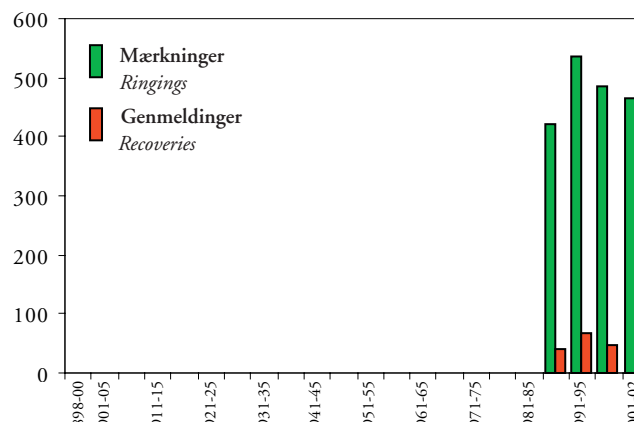

Fig. 4. Mærknings- og genmeldingsår for kortnæbbet gås mærket i Danmark. Ringing- and recovery year of pink-footed goose ringed in Denmark.

farve- og satellitsendermærkninger; nogle resultater heraf kan ses i næste afsnit.

Træk og overvintring

På Svalbard samles de kortnæbbede gæs i slutningen af august, og i september flyver de mod syd (Bakken m.fl. 2003). To danskmærkede gæs er i hhv. slutningen af september og begyndelsen af oktober genfundet på Svalbard, men hovedparten af genfundene er i denne periode fra det kontinentale Norge (fig. 6B) En danskmærket fugl er genfundet på Lofoten 23. oktober 1991 og ni er fundet ved Trondheimsfjorden fra 27. september til 15. oktober (fig. 6B). I oktober er en danskmærket fugl genfundet i Dalarna i Sverige - altså

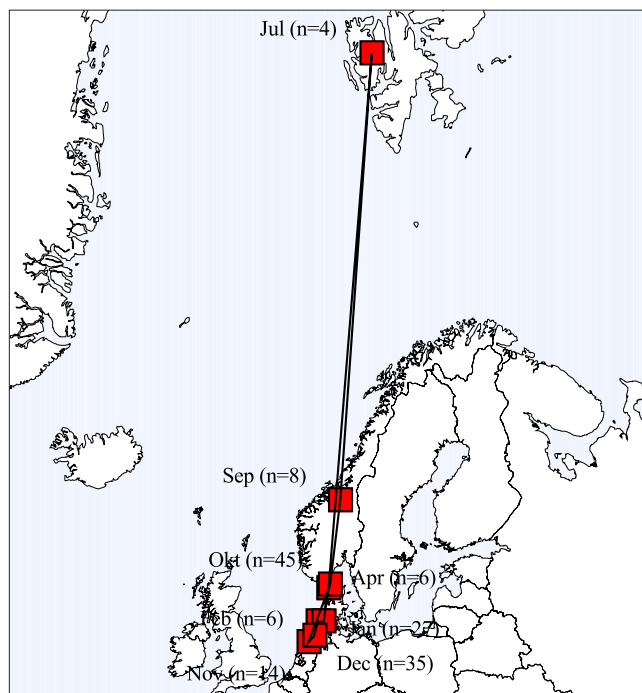

Fig. 5. Månedlige gennemsnitspositioner for kortnæbbet gås ringmærket i Danmark. Monthly mean positions of pink-footed goose ringed in Denmark.

øst for den sædvanlige trækrute fra Svalbard (Bakken m.fl. 2003).

De første ringmærkede fugle er genfundet i Danmark 26. september. I løbet af oktober samles langt størstedelen af Svalbardbestanden i Vestjylland, hvor de primært opholder sig ved Vest Stadil Fjord, tidligere også ved Filsø (Madsen m.fl. 1999). I midten af oktober er de fleste kortnæbbede gæs trukket videre mod sydvest, og i november er gennemsnitspositionen sydvest for Danmark (fig. 5). Fra først i november til og med marts er 37 danskmærkede gæs genfundet i Holland, hvor den sydvestlige del af Friesland huser det største antal (Madsen m.fl. 1999). Hele 162 fugle er mærket i Holland og senere genfundet i Danmark (fig. 7). Fuglene er primært mærket i december og januar og genfundet i Danmark i oktober i et efterfølgende år. I Belgien er det vigtigste område Oostkustpolders mellem Oostende og Brugge (Madsen m.fl. 1999), hvor tre danskmærkede fugle er genfundet (fig. 6C). En enkelt danskmærket fugl er genfundet i det nordligste Frankrig.

I vinterperioden er 45 danskmærkede gæs fundet i Danmark, flest i sidste halvdel af december (fig. 6C). I milde vintre vender de kortnæbbede gæs ofte tilbage til Vestjylland fra Holland og Belgien allerede sidst i december (Madsen 1980). Tidligere trak fuglene atter mod syd, hvis der kom frost (Madsen 1980). Fuglene har imidlertid »lært«, at de kan klare kuldeperioder, sandsynligvis i kraft af en øget tilgængelighed af vinterhvede (Therkildsen & Madsen 2000).

Fra midten af april forlader fuglene Danmark og begynder rejsen mod nord (Madsen m.fl. 1999). På returtrækket flyver de over det sydøstlige Norge og raster ved Trondheimsfjorden (Madsen m.fl. 1999), hvor en danskmærket fugl er genfundet 22. april (fig. 6D). I begyndelsen af maj ankommer gæssene til

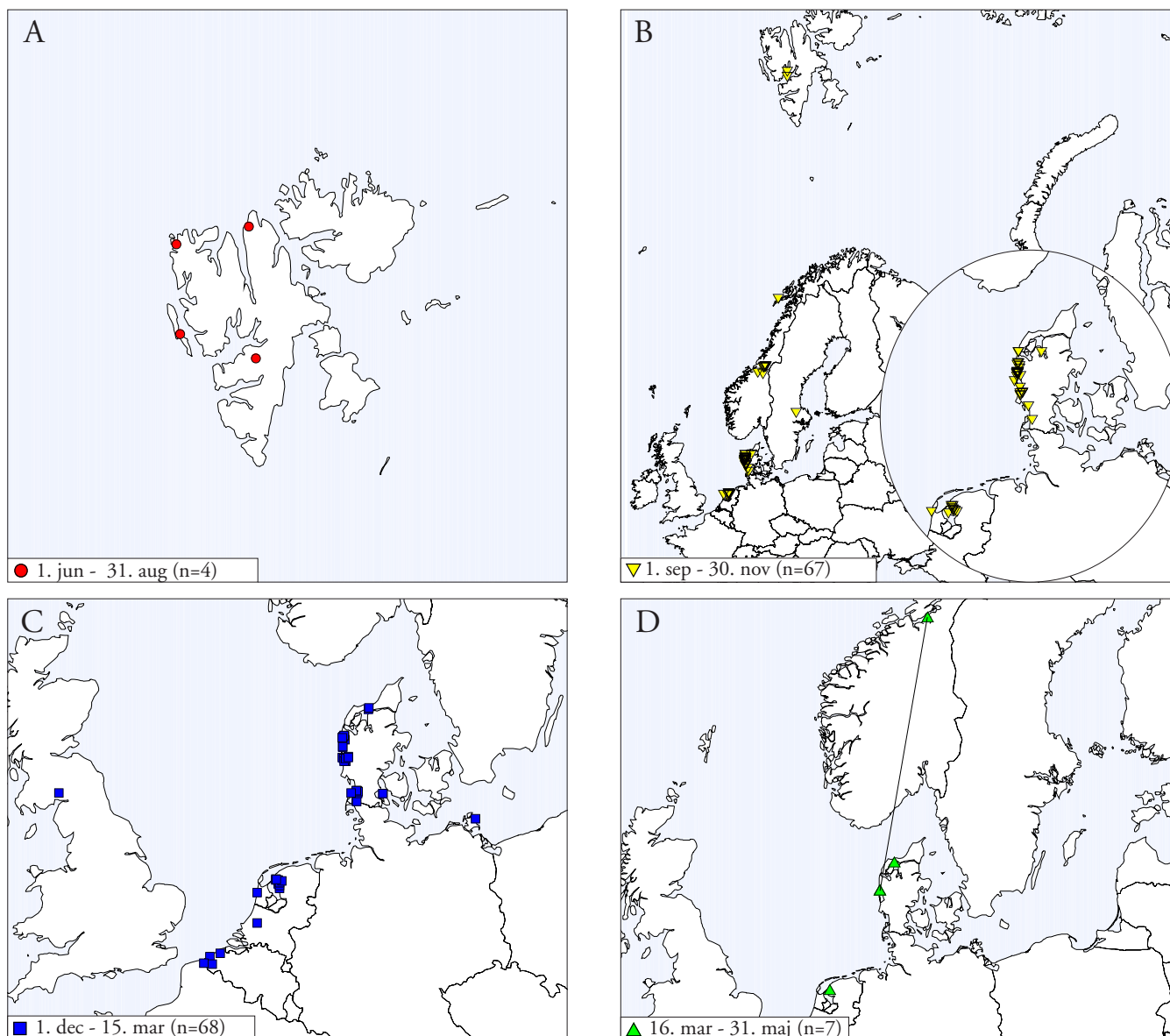

Fig. 6. Genmeldinger fra A) yngletiden, B) efterårs-, C) vinter- og D) forårsperioden af kortnæbbet gås ringmærket i Danmark. Linjen på kort D angiver direkte træk. *Recoveries during A) the breeding season and B) autumn, C) winter and D) spring of pink-footed goose ringed in Denmark. Line on map D indicates direct migration.*

øgruppen Vesterålen (nord for Lofoten), som er sidste stop før Svalbard. Hertil ankommer de i de sidste 10 dage af maj (Madsen m.fl. 1999).

To ringmærkede kortnæbbede gæs fra den grønlandsk/islandske bestand er genfundet i Danmark. Den ene blev mærket på Island 29. juli 1953 og genfundet i Danmark 8. december samme år. Den anden blev mærket på Island 17. juli 1951 og genfundet 8. oktober året efter. Desuden er der i Danmark genfundet to fugle, mærket på De Britiske Øer, hvor den grønlandske og islandske bestand overvintrer. Den ene blev mærket 18. oktober 1953 i Skotland og genfundet 6. december samme år. Den anden blev mærket i England 7. oktober 1956 og genfundet 1. oktober flere år efter. Ydermere er én fugl, mærket i Vestjylland om foråret, skudt i Skotland i slutningen af januar flere år

senere. Udvekslingen mellem de to bestande er estimeret til få hundrede fugle pr. år (Madsen m.fl. 1999).

Genmeldings- og dødsårsager

I det danske genfundsmateriale er 26% af genmeldingerne baseret på aflæsninger af levende fugle (fig. 8A). Aflæsningerne er foretaget i Danmark og i Holland. Jagt er oplyst som dødsårsag for 73% af fugle, der er indrapporteret som døde (fig. 8B). Alle 66 kortnæbbede gæs, indrapporteret som døde i Danmark, er blevet skudt. Kortnæbbet gås må i Danmark jages fra 1. september til 31. december, og hovedparten af de ringmærkede fugle er skudt i oktober og december. Der nedlægges årligt mere end 2.000 kortnæbbede gæs i Danmark (Bregnballe m.fl. 2003). Danskmærkede fugle er desuden skudt i Norge (10 af 20 indrappor-

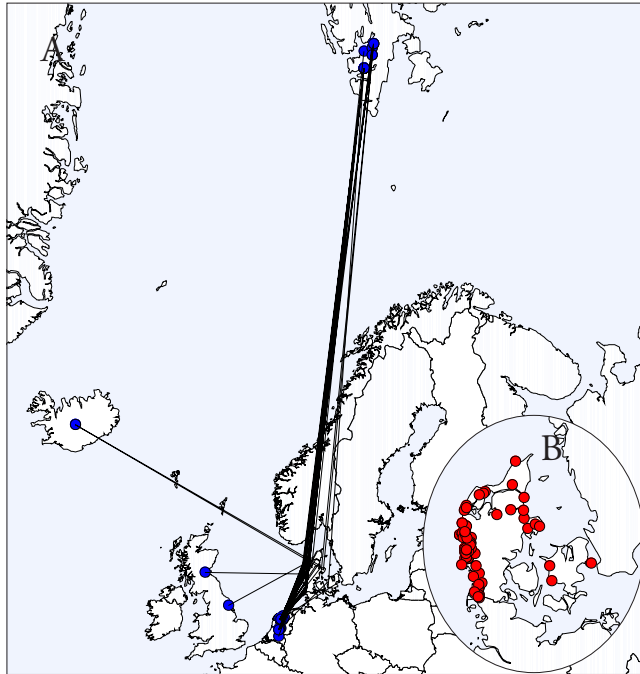

Fig. 7. A) Mærkningslokaliteter og B) genfundningslokaliteter for kortnæbbet gås ringmærket i udlandet og genfundet i Danmark (n=209). Linjer på kort A) forbinder mærknings- og genmeldingssted. A) Ringing location and B) recovery sites for pink-footed goose ringed abroad and recovered in Denmark. Lines on map A) connect ringing and recovery site.

teret som døde), Holland (8 af 24), Frankrig (1 af 1), Belgien (1 af 3), Tyskland (1 af 1) og Skotland (1 af 1).

Den længstlevende, danskmærkede kortnæbbede gås blev mindst 11 år og 5 mdr. Fuglen blev mærket som mindst toårig ved Vest Stadil Fjord 3. april 1991 og skudt ved Fjerritslev 13. december 2000.

English summary

Great numbers of pink-footed geese pass through Denmark in autumn and spring. In all, 1,912 pink-footed geese have been ringed and 156 recovered. The recoveries show that pink-footed geese from Svalbard migrate via the Trondheimsfjord in Norway to the staging areas in western Jutland, mainly around Vest Stadil Fjord. In November most of the birds recovered were south of Denmark, mainly in the Netherlands. Some birds return to Denmark at the end of December if the winter is mild. The geese depart from Denmark from mid-April, and after another rest in the Trondheimsfjord return to Svalbard at the end of May. Two birds from the Greenland/Iceland population have been recovered in Denmark. In addition, a few birds ringed in Great Britain, where geese from Iceland and Greenland winter, have also been recovered in Denmark.

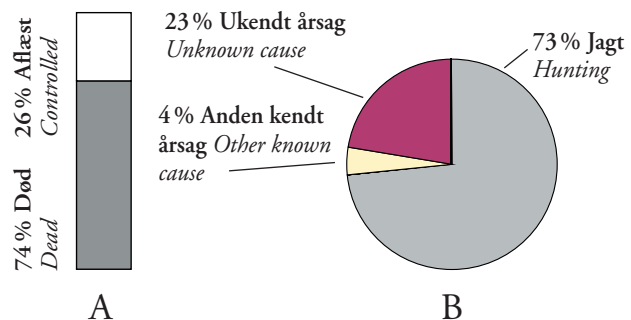

Fig. 8. A) Genmeldingsårsager (n=163) og B) dødsårsager (n=120) for kortnæbbet gås ringmærket i Danmark. A) Cause of recovery (n=163) and B) cause of death (n=120) for pink-footed goose ringed in Denmark.

Fra mærke til model

- 16 års halsringmærkning af kortnæbbede gæs

Af Jesper Madsen

I starten af maj 1990 fik Danmarks Miljøundersøgelser (DMU) en stribe henvendelser fra Trondheimsfjorden i Midtnorge og Vesterålen i Nordnorge. De lokale fuglekikkere havde set kortnæbbede gæs med blå halsringe – stammede de fra DMU's nystartede mærkningsprojekt? Ja, E18 og de 13 andre aflæste mærker havde vi sat på gæs ved Vest Stadil Fjord i Vestjylland den 27. og 28. marts samme år, hvor vi fangede 96 gæs i kanonet. Dette var vores første norske aflæsninger.

Det var starten på et program, der nu kører på 16 år. Indtil videre har vi mærket 2.500 kortnæbbede gæs med blå halsbånd. Det har foreløbig ført til mere end 200.000 aflæsninger fra bestandens udbredelsesområde: Svalbard, hvor de yngler, Norge, som de passerer efterår og forår, samt Danmark, Tyskland, Holland og Belgien, hvor de overvintrer. Endvidere har vi modtaget spredte observationer fra få andre

lande. Undersøgelsen er udført i tæt samarbejde med partnere i Norge, Holland og Belgien, og mere end 1000 observatører, størstedelen almindelige fuglekikkere, har bidraget med aflæsninger.

Disse aflæsninger har givet et detaljeret indblik i gæssenes brug af forskellige rastepladser i løbet af årscyklus, deres stedtrofasthed, opholdstider på de forskellige steder og træk hastigheder. Vi har udviklet et index for gæssenes kropskondition ud fra profilen på bugen, som kan variere fra slunken til hængebug (Madsen & Klaassen in press). Ved gentagne gange i løbet af en sæson at bedømme dette fedmeindex på de mærkede individer, kan vi sætte de enkelte individers konditionsudvikling i forhold til vinterklima, valg af opholdssted, trækstrategi og menneskelige forstyrrelser, som de udsættes for. Hvert år forsøger vi at registrere den sociale status hos de mærkede gæs, dvs. om de er parrede eller enlige. Om efteråret registrerer vi, hvor mange unger de medbringer fra de højarktiske ynglepladser. Med disse data har vi kunne belyse betydningen af fuglenes kondition for deres ynglesucces og overlevelse.

Trækforløbet fra Danmark til Svalbard via Norge har været i fokus i projektet. Vore aflæsninger af halsbånd og kropskondition har vist, at gæssene starter opfødning om foråret i Vestjylland; de mellemlander i Trondheimsfjorden i én til fire uger i april-maj, hvor deres tilvækst øges; endelig gør de ophold i Vesterålen i én til tre uger i maj, hvor tilvæksten i kropskondition yderligere accelereres, således at de har fyldte fedtpoter inden det sidste træk til ynglepladserne (Figur 1). I 2003 og 2004 har vi sat satellitsendere på i alt 14 individer for at få et mere detaljeret indblik i trækket til Svalbard. Sporingerne har vist, at gæssene tilbringer mindre end en uge på Svalbard, inden æglægningen påbegyndes, så deres chance for at tanke yderligere op, mens de er på Svalbard, er ikke stor (Glahder m.fl. in press).

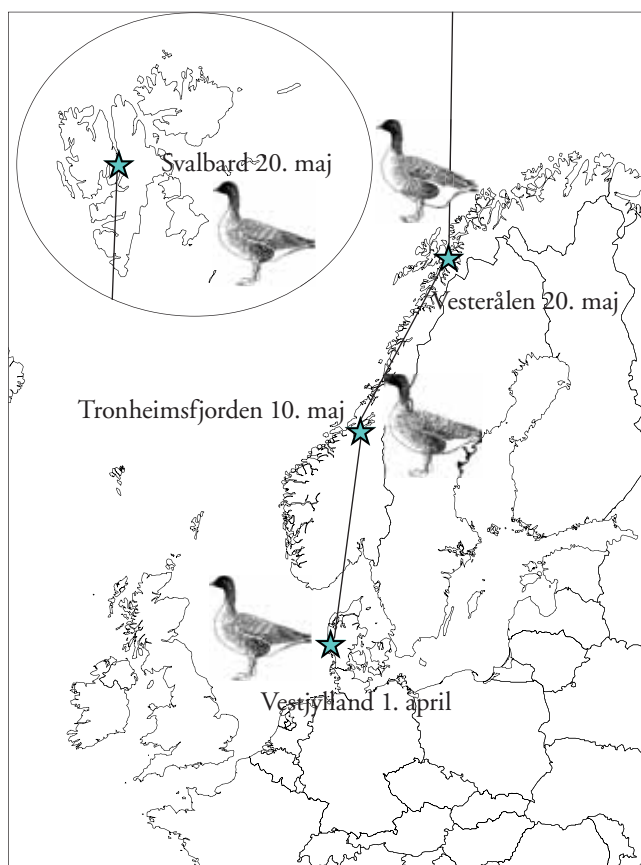

Fig. 1. Trækforløb og kropskonditionen (gennemsnit for adulte hunner under uforstyrrede forhold) for kortnæbbede gæs på forårstræk fra Danmark til Svalbard. *Migration and abdominal profiles (mean values for adult females in undisturbed conditions) of pink-footed geese on spring migration from Denmark to Svalbard.*

I Vesterålen har der været stigende konflikter mellem gæs og landbrugsinteresser, fordi gæssene ankommer på præcis det tidspunkt, hvor får og lam sættes på græs. Bønderne har iværksat en intensiv bortskræmning af gæssene på nogle af de vigtigste lokaliteter. Det har medført, at gæssenes ophold i Vesterålen er blevet afkortet, og at gæssene har fået forringet deres opbygning af fedtdepoter under opholdet. Som konsekvens heraf forringes gæssenes ynglesucces og overlevelse (Madsen 1995, unpubl. data).

I disse år ser det ud til, at konflikten mellem gæs og bønder også spreder sig til Trondheimsfjorden, fordi bestanden benytter dette område i stigende grad. Baseret på vore data på opholdstider og konditionsopbygning har vi udviklet en individbaseret model.

Den beskriver sammenhængen mellem individets ynglesucces og overlevelse i relation til konditionsudvikling, som er påvirket af klima, fødeindtag og opholdstider på de forskellige rasteplasser på forårstrækket. Ved hjælp af denne model har vi gjort forudsigelser af konsekvenserne af bortskræmning af gæs på rasteplasserne. Forudsigelsen er, at hvis bortskræmningen bliver massiv på begge norske rasteplasser, vil det få dramatiske konsekvenser for individernes videre skæbne, både med hensyn til dets yngleformåen og overlevelse (Klaassen m.fl. 2006). For at forhindre, at det får negative konsekvenser for bestanden, bør der iværksættes en forvaltning, hvor gæssene får fred til at søge føde og tanke op i bestemte områder, som de kan forudse fra år til år.